

УДК 65.011.47:658:336.02:631.11

Пристемський О.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрний університет**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА****PROBLEMS OF MANAGEMENT OF ECONOMIC-FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES****АНОТАЦІЯ**

У статті виявлено основні проблеми забезпечення менеджменту економічної безпеки сільськогосподарського підприємства на території України. Розглянуто основні загрози її забезпечення та сформовано перелік методів усунення цих загроз. Визначено основні принципи забезпечення економічної безпеки нашої держави. Виокремлено основні функціональні цілі економічної безпеки.

Ключові слова: сільське господарство, економічна безпека, менеджмент, економіка, держава, світове господарство.

АННОТАЦИЯ

В статье выявлены основные проблемы обеспечения менеджмента экономической безопасности сельскохозяйственного предприятия на территории Украины. Рассмотрены основные угрозы ее обеспечения и сформирован перечень методов устранения этих угроз. Определены основные принципы обеспечения экономической безопасности нашего государства. Выделены основные функциональные цели экономической безопасности.

Ключевые слова: сельское хозяйство, экономическая безопасность, менеджмент, экономика, государство, мировое хозяйство.

ANNOTATION

The basic problem of providing economic security management of agricultural enterprises in Ukraine. The main threat to its security and formed methods for removing these threats. Basic principles singled economic security of our country. Singled main functional goals of economic security.

Keywords: agriculture, economic security, management, economics, government, global economy.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, а разом із ним і розвиток ринкових відносин потребують нагального вирішення проблем у галузі сільського господарства, що стосується питань підвищення ефективності виробництва та рівня конкурентоздатності продукції вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Разом із тим стоїть проблема підвищення та вдосконалення рівня менеджменту забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства з урахуванням його галузевої специфіки. Економіка більшості сільськогосподарських підприємств є нестійкою, що спричиняє неплатоспроможність, погіршення фінансових показників діяльності досліджуваного підприємства. Це призводить до незапланованих втрат та нездатності підприємства досягнути необхідних фінансових результатів. У цьому разі своєчасна оцінка менеджменту економічної безпеки може стати значним кроком на шляху запобігання фінансовим загрозам та захисту фінансових втрат сільськогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Менеджмент забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств досліджується нещодавно, проте уже є роботи високого рівня з цього питання, зокрема, М. Андрющенко, О. Барановського, І. Бланка, О. Бородкіна, А. Герасимовича, М. Дем'яненка, О. Карпенка, М. Маліка, О. Озаріна, А. Поддєрьогіна, П. Саблука, В. Сопка, В. Шевчука та ін.; а також зарубіжних вчених: С. Глазьєва, К. Друрі, Б. Нідла, Дж. Фостера, Е. Хендриксена, Я. Соколова та ін. Окремі питання управління економічною безпекою розглянуто у працях Л. Абалкіна, В. Базилевича, А. Гальчинського, В. Геєця, Н. Гловацької, А. Городецького, М. Дем'яненка, М. Єрмошенка, В. Кравченка, Ю. Любимцева, І. Лютото, М. Маліка, В. Симоненка, П. Саблука, В. Степаненка, А. Чупіса та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми менеджменту економічної безпеки сільськогосподарського підприємства в Україні почали досліджуватись нещодавно, проте уже є декілька наукових робіт стосовно цієї теми.

Перш за все у дослідженні варто визначитися із сутністю економічної безпеки. Отже, економічна безпека сільськогосподарського підприємства є таким станом корпоративних ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам, загрозам. До речі, рівень безпеки підприємства залежить саме від того, наскільки ефективно керівництво і менеджери підготовлені до можливих загроз і яким чином та як швидко вони зможуть ліквідувати ці загрози, що несуть шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища [3, ст. 75].

Мета статті полягає у розкритті теоретичних аспектів менеджменту економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, висвітленні поняття забезпечення економічної безпеки на сільськогосподарському виробництві, наданні рекомендацій щодо ефективного забезпечення економічної безпеки та усунення її загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічною безпекою сільськогосподарського

підприємства прийнято вважати такий стан його господарських ресурсів, що забезпечує раціональну галузево-організаційну структуру підприємства і при цьому враховує географічне розташування та природно-кліматичні умови його діяльності. За цього географічного розташування підприємство має бути здатним ефективно протидіяти можливим загрозам внутрішнього й зовнішнього середовища, а також досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії розвитку. Головною метою економічної безпеки сільськогосподарського підприємства прийнято вважати гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування на сьогоднішній період часу і високий потенціал розвитку в майбутніх періодах.

Політику економічної безпеки визначають на основі наступних принципів, які створюють політичну і правову бази для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз та формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки:

- верховенство закону у питаннях забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства;

- дотримання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства та держави;

- відповідальність з боку кожного із інститутів – сім'ї, суспільства, держави чи особи – за забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства;

- своєчасність і адекватність заходів, що пов'язані із запобіганням загрозам і захистом національних економічних інтересів;

- у вирішенні і внутрішніх, і зовнішніх конфліктів економічного характеру перевагу надають договірним заходам;

- інтеграція міжнародної економічної безпеки та національної економічної безпеки.

Говорячи про поняття забезпечення економічної безпеки, варто виокремлювати основні функціональні цілі економічної безпеки, з-поміж яких основними вважають [4, с. 22]:

- забезпечення фінансової стійкості та незалежності підприємства чи організації;

- забезпечення технологічної незалежності підприємства;

- досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єкта господарювання;

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи на сільськогосподарському підприємстві;

- формування оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством (організацією);

- досягнення високої ефективності менеджменту;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу;

- достатній рівень інтелектуального розвитку персоналу, його опанування нанотехнологій;

- захист інформаційного поля підприємства, комерційної таємниці;

- досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна;

- захист комерційних інтересів діяльності підприємства.

Досліджуючи сутність економічної безпеки, варто пам'ятати, що це поняття є складним за своїм змістом. Воно включає ряд можливих складових економічної безпеки суб'єкта господарювання. Зокрема, економічна безпека підприємства включає наступні основні складові: виробничу, просторову, техніко-технологічну, кадрову, інтелектуальну, інформаційну, екологічну, фінансову, політико-правову та інвестиційну [1, с. 83].

Підприємство взаємодіє з підприємствами, які займаються ідентичним або ж суміжним виробництвом, спеціалізуються на тій же або інших галузях як з постачальниками ресурсів, так і з покупцями своєї продукції чи послуг. Організації та установи, які дислокуються у регіоні, де розміщене досліджуване сільськогосподарське підприємство, значною мірою забезпечують інфраструктурну підтримку його діяльності, а інколи і фінансову. Таким чином, від стану економічного благополуччя та рівня виконання договірних зобов'язань цих двох груп економічних агентів значною мірою залежить стан економічної безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання.

Так, уряд, місцеві органи влади та підприємства-суміжники повинні бути зацікавлені в економічній безпеці конкретного суб'єкта господарювання. Адже прибуткова робота одного підприємства напевне на позитивну і прибуткову роботу інших, особливо якщо виробництво у конкурентній галузі. Такий стан передбачає захищеність сільськогосподарського підприємства від негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз та дестабілізуючих чинників. При цьому має забезпечуватися стабільна реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності економічного суб'єкта [6, с. 115].

Негативна дія дестабілізуючих впливів на рівень ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств вимагає розробки певних кроків та інструментів задля забезпечення економічної безпеки та посилення рівня захисту підприємств від загроз економічного середовища. Останнє полягає у розробці адекватних превентивних організаційно-економічних механізмів. Першочерговими заходами забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств прийнято вважати такі, як: раціоналізація фінансової політики підприємства, відповідно до умов підписаних ним договорів, зобов'язань чи контрактів; диверсифікація

діяльності сільськогосподарського підприємства; структуризація та управління діловими відносинами підприємства на засадах прозорості, послідовності та відповідальності; підвищення рівня якості продукції сільського господарства; розширення каналів і ринків збуту сільськогосподарської продукції; раціоналізація процесів пошуку, підбору, розстановка та кар'єрне зростання кадрів; управління конфліктами; управління економічними та психологічними інтересами працівників підприємства; активізація процесів інтеграції та кооперації підприємств з метою формування спільної бази матеріально-технічного забезпечення; реалізація у діяльності підприємства інноваційних проектів; упровадження у практику діяльності ефективних науково-обґрунтованих технологій виробництва сільськогосподарської продукції; запобігання несанкціонованому витоку інформації за терени підприємства, що містить певну комерційну таємницю; дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства; стратегічно-тактичне управління економічною безпекою; дотримання засад раціонального природокористування у процесі виробництва та ін.

Розробка заходів у напрямі забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства проходить за умови взаємодії суб'єктів інституціонального середовища (державних установ, фінансових інституцій, ділового оточення підприємства тощо) та сільськогосподарських підприємств безпосередньо.

Отже, дослідження менеджменту забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства – тема досить нова та поширена серед вчених-економістів.

Загрози економічної безпеки зазвичай розподіляють за трьома основними рівнями менеджменту економічної безпеки сільськогосподарських підприємств:

- міжнародна економічна безпека (економічна безпека світу);
- національна економічна безпека (економічна безпека держави Україна);
- регіональна економічна безпека (економічна безпека регіонів України).

Міжнародною економічною безпекою прийнято вважати стан світової економіки, за якого забезпечуються взаємовигідне співробітництво країн у вирішенні національних і глобальних проблем людства. Ці країни мають право вільно обирати та здійснювати незалежну стратегію соціально-економічного розвитку при активній участі в міжнародному поділі праці. Важливу роль у вирішенні проблем економічної безпеки відіграють партнерські угоди, які базуються на наступних умовах: про вільний рух капіталів, товарів та послуг, відмова від силового тиску, рівноправні відносини з менш розвинутими країнами та облік взаємних економічних інтересів.

Під економічною безпекою окремої країни здебільшого розуміють не тільки захищеність різноманітних законодавчо установлених наці-

ональних інтересів, але й готовність та здатність інститутів влади створювати своєрідні механізми реалізації і захисту економічних та національних інтересів розвитку економіки певної держави, підтримувати соціально-політичну стабільність суспільства. На національному рівні економічна безпека сільськогосподарських підприємств визначається рядом заходів, до яких відносять: регулювання цін і тарифів, державну підтримку товаровиробників через уведення особливого режиму оподаткування сільськогосподарських підприємств, надання дотацій, пільгових кредитів, забезпечення пільгових умов страхування, державне забезпечення лізингу сільськогосподарської техніки, сертифікацію продукції, формування державного інтервенційного фонду, обмеження імпорту сільськогосподарської продукції тарифними і нетарифними заходами [1, с. 83].

Економічною безпекою регіонів визначають насамперед здатність регіональної влади забезпечити конкурентоздатність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки економічно інтегрованої території.

Якщо розглядати економічну безпеку регіону як категорію, можна простежити, що вона відображає: забезпечення і підтримку достойного рівня життя населення, збалансоване використання наявного у державі економічного потенціалу, реалізацію незалежної встановленої соціально-економічної політики регіону, раціоналізацію, збалансованість та інтегрованість у фінансову систему країни і необхідність їхнього захисту від різноманітних внутрішніх, що виникають у межах регіону, і зовнішніх загроз з боку проведеної економічної політики держави, адміністрацій інших регіонів, іноземних держав. Розглядаючи економічну безпеку регіонів, доцільно ділити категорію на такі основні складові: енергетичну, фінансову, інвестиційну, інноваційну та соціальну. Кожен компонент охоплює основні економічні процеси і дає уявлення про їх перебіг у конкретному сегменті економіки.

Регіональний рівень менеджменту економічної безпеки сільськогосподарських підприємств передбачає прийняття регіональних програм розвитку виробництва та забезпечення споживання сільськогосподарської продукції, які включають підтримку виробників сільськогосподарської продукції з фінансового боку, регулювання викидів шкідливих речовин, дослідження стану природного середовища, в якому відбувається виробництво, створення різноманітних об'єктів виробничої інфраструктури та компенсацію витрат на утримання соціальної інфраструктури. Усі ці заходи здійснюються за рахунок регіонального бюджету.

Окремо розглядають і галузевий рівень менеджменту економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Він притаманний для виробництва, що спеціалізується на окремій галузі, виробляє основний продукт, передбачає створення асоціацій товаровиробників,

формування горизонтальних та вертикальних інтеграційних структур, запобігання зловживанням монопольною владою на ринках сільськогосподарської продукції з боку трейдерів та постачальників техніки, матеріалів та послуг. Ці заходи спрямовані з метою запобігти зловживанню організацій з монопольною владою проти сільськогосподарських виробників, формуванню цілеспрямованої протидії цій владі, зменшенню втрат від нестабільності результатів ринкової взаємодії сільськогосподарських підприємств з іншими суб'єктами ринку [1, с. 83].

Фінансова безпека сільськогосподарського підприємства характеризується достатніми обсягами фінансових ресурсів, необхідних для відтворення виробництва та підтримки конкурентоспроможності підприємства. Основними загрозами фінансовій безпеці є непередбачений дефіцит у фінансуванні, недоступність кредитних ресурсів, недостатній рівень державної підтримки тощо. Тому виникає необхідність систематично контролювати рівень фінансової безпеки, що дасть змогу вчасно виявити існуючі загрози та розробити на їх основі протидійні заходи [2, с. 102].

Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств у системі його економічної безпеки характеризується певною системою індикаторів, серед яких можна виокремити ефективність управління, платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність, інвестиційну привабливість та ринкову стійкість, або ж ефективністю використання майна [2, с. 90]. Сама ж система менеджменту фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств повинна бути комплексом взаємозалежних збалансованих рішень як у питаннях забезпечення захисту фінансових інтересів аграрного підприємства, так і в управлінні його фінансовою діяльністю. Система менеджменту повинна враховувати можливі шляхи забезпечення безпеки підприємства, причому вибір конкретного проєкту такого шляху має відповідати фінансовій стратегії і альтернативній фінансовій політиці сільськогосподарського підприємства [2, с. 91].

У більшості регіонів України на сьогодні можна простежити низький рівень економічної та фінансової безпеки аграрних підприємств. Про це свідчать незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, використання ними ресурсного забезпечення; негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних підприємств та обсягів їх господарської діяльності; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності [5, с. 83].

Менеджмент економічної та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та побудова його цілісної системи є не просто основою забезпечення безпеки, а й головною його проблемою. До проблем забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства можна віднести: визначення функцій та завдань

управління економічною безпекою; визначення політичних аспектів управління безпекою; організацію управлінського контролю та визначення облікової політики підприємства для забезпечення безпеки; побудову моделі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Висновки. У науковій роботі піднято проблеми щодо процесу менеджменту економічної та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, сучасного стану розвитку економічно-фінансової безпеки аграрних підприємств. Розглянуто економічну структуру менеджменту економіко-фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Менеджмент сільськогосподарських підприємств можна розглядати як процес запобігання збитку підприємства та збереження діяльності від негативних зовнішніх впливів. Для забезпечення економічно-фінансової безпеки на сільськогосподарських підприємствах і можливості передбачення ризиків на підприємстві має функціонувати система органів управління фінансовою безпекою. Вони повинні проводити моніторинг стану підприємства, прогнозувати можливі внутрішні та зовнішні загрози та проводити низку заходів по забезпеченню стабільності системи фінансової безпеки аграрних підприємств.

Також ми визначилися із методами забезпечення економічної безпеки, це: збирання та аналітична обробка інформації щодо певної економічної ситуації, складання прогнозів подальшої діяльності та можливого прибутку на підприємстві, прийняття рішень щодо недопущення або мінімізації впливу виявлених загроз, організація діяльності відносно попередження можливих загроз, формування стратегії їх усунення, ухвалення рішень і організація діяльності по реагуванню на загрози, що виникли або можуть виникнути, тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро- та мікрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка. – 2010. – № 5. – С. 81–86.
2. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86–97.
3. Мартюшева Л.С. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління / Л.С. Мартюшева, Т.Е. Петровська, Н.І. Трихліб // Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – № 71. – С. 235–238.
4. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации: [учеб. пособ.] / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.
5. Приказок О.В. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О.В. Приказок // Банківська справа. – 2009. – № 2. – С. 82–88.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Знання, 2001. – 297 с.